

Митрополітанський О.О.,
здобувач освітньо-наукового рівня магістр
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»
Науковий керівник: **Мороз Ю.Ю.,**
д. економ. наук, проф.
Державний університет «Житомирська політехніка»

КРАХ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ: НЕЕФЕКТИВНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ІНСТИТУТІВ

Сучасні геополітичні загрози спричинили велику трансформацію системи глобальної безпеки та глибоку кризу міжнародних інститутів. Після завершення Холодної війни очікувалось, що відносини між країнами будуть регулюватися за допомогою принципів співробітництва через міжнародні організації, такі як ООН чи ОБСЄ. Але на даний час ці інститути не виправдали своє призначення через формування «тіньових» коаліцій серед країн учасників та як наслідок, відсутність єдиного вектору в прийнятті міжнародних рішень.

Першими сигналами загрози на європейському континенті стали численні військові конфлікти, що виникли на пострадянському просторі з постійною присутністю російської федерації, як через своїх проксі, так і з застосуванням регулярних військ. Скориставшись відсутністю єдиного та усвідомленого підходу країн Заходу до питання європейської безпеки, небажанням брати реальну участь у вирішенні локальних конфліктів, російська федерація нарощує свої ресурсні та технологічні спроможності для протистояння з блоком НАТО в найближчі 10-15 років. Попри серйозні втрати під час війни з Україною рф суттєво збільшила чисельність збройних сил, за підтримки тоталітарних урядів Китаю та Ірану удосконалила технологічну компоненту та поступово здійснює перехід економіки на військові потреби.

Особливе занепокоєння викликає швидке зближення рф з КНР, Північною Кореєю та Іраном, яке формує новий альянс та важіль для зміни геополітичного устрою світу.

Саме в таких умовах можна чітко визначити, що такі інститути як ООН та ОБСЄ в поточних умовах є недієвими в сфері міжнародної безпеки, оскільки вони були створені в післявоєнних умовах «холодного миру» для вирішення

проблемних питань через діалог та стримування. РФ є учасником обох організацій, що дає їй можливість висвітлювати події на міжнародній арені з точки зору своїх інтересів, а також застосовувати принцип вето у прийнятті міжнародних рішень з метою блокування будь-якого рішення, спрямованого на критику, моніторинг чи втручання в конфлікт. Це паралізує як ООН, яка несе головну відповідальність за підтримку миру, так і ОБСЄ, призначення якої полягає в ранньому попередженні конфліктів, кризовому врегулюванні та постконфліктній відбудові.

Геополітичні загрози сьогодні виходять далеко за межі традиційного військового протистояння, приймаючи форму гібридної війни. Класифікаційною ознакою військового конфлікту гібридного типу є комбінування нетрадиційних (політичні, дипломатичні, економічні, соціальні, інформаційні, психологічні та інші дії) та традиційних (використання збройної сили) методів війни.

Прикладами гібридних війн є:

- війна в Нагірному Карабаху (1988–1994, 1994–2020, 2020, 2022 роки – етнічний конфлікт між вірменами та азербайджанцями, який переріс у війну переважно за контроль над Нагірним Карабахом);
- лівансько-ізраїльська війна 2006 року (військовий конфлікт в Лівані і північному Ізраїлі між Хезболлою (ліванська шийтська парамілітарна ісламістська організація і політична партія) та Ізраїлем));
- російсько-грузинська війна 2008 року (росія одночасно із застосуванням збройних сил, вела інформаційну, кібер-та економічну війну);
- російсько-українська війна.

Загалом, виходячи із поглядів сучасних військових теоретиків і практиків на сутність воєнних конфліктів, які прийнято називати "гібридними", а також з врахуванням досвіду України в протидії російській агресії в Криму і на Сході України, стає можливим визначити узагальнені основні ознаки "гібридних" війн сучасності. До них можна віднести наступне:

- початок без оголошення війни, з так званих "мирних" антиурядових акцій, що в подальшому переростають у жорстке громадянське протистояння;
- неофіційне залучення державою-агресором недержавних виконавців – "ввічливих чоловічків", "добровольців", які не зв'язані міжнародним правом;
- повне заперечення керівництвом держави-агресора наявності на чужій території своїх військовослужбовців та участі в конфлікті;
- широка прихована ресурсна підтримка країною-агресором "повстанців" кадрами, фінансами та матеріально-технічними засобами;
- втягування цивільного населення у конфлікт як добровільних чи найнятих за платню "живих щитів";
- широке використання нерегулярних збройних формувань під виглядом громадянської війни;
- нетрадиційні (асиметричні) способи ведення боротьби: партизанська війна, пасивний опір, терористичні акти, відсутність явно виражених тилу і фронту;
- нехтування агресором міжнародними нормами ведення бойових дій та чинними угодами і досягнутими домовленостями;
- загроза застосування державою – агресором своїх збройних сил, які розгортаються вздовж державного кордону, у разі застосування державою – жертвою агресії військової сили проти власного "мирного населення";
- блокування спроб міжнародної спільноти врегулювати конфлікт відповідно до норм міжнародного права;
- потужний інформаційно-психологічний вплив, спрямований на дестабілізацію обстановки всередині держави – жертви агресії, зниження підтримки населенням діючої системи влади, забезпечення підтримки дій інсургентів, створення негативного іміджу влади держави – жертви агресії на міжнародній арені, підтримка країною-агресором антиурядових угруповань і рухів;
- максимально можливе посилення протистояння з державою – жертвою агресії в економічній, дипломатичній, інформаційній та інших сферах.

Головною загрозою гібридної війни є її асиметрія, яка дозволяє агресору залишатися у "сірій зоні" міжнародного права, уникаючи прямої відповідальності та ускладнюючи для міжнародної спільноти формування єдиної та рішучої відповіді.

Національна стійкість – здатність держави і суспільства ефективно протистояти загрозам будь-якого походження і характеру, адаптуватися до змін безпекового середовища, підтримувати стале функціонування, швидко відновлюватися до бажаної рівноваги після кризових ситуацій.

В умовах ведення гібридної війни, коли противник веде інтенсивні бойові дії у поєднанні з атакою об'єктів економічної сфери, втручанням в кіберпростір та суспільно-політичну діяльність, наявність та якість збройних сил є недостатнім чинником для успішної відсічі агресії. Національна стійкість стосується здатності країни підтримувати економічну, екологічну та соціальну стабільність у довгостроковій перспективі. Вона передбачає стратегічне управління, управління ресурсами та рішення органів публічної влади, які спрямовані на забезпечення збалансованого та стійкого майбутнього.

На даний час, внаслідок повномасштабного вторгнення, система національної стійкості виявилась неспроможною виконувати свої функції в повному обсязі. Саме тому на рівні науково-дослідних центрів ведуться дослідження щодо створення цілісної системи забезпечення національної стійкості. Як зазначає О.О. Резнікова, для формування системи національної стійкості в Україні необхідно [4]:

- законодавчо визначити Рекомендації щодо забезпечення національної стійкості в Україні;
- закріпити мету і завдання розбудови національної стійкості на рівні стратегічних і програмних документів держави;
- врегулювати питання щодо проведення комплексної національної оцінки ризиків і загроз у сфері національної безпеки та визначити орган державної влади, який забезпечуватиме ведення Національного реєстру загроз, і порядок його формування;

- сформувати єдину нормативно-правову базу у сфері планування та реагування на кризові ситуації та загрози для скоординованих дій державних органів;
- створити двосторонні канали комунікацій органів державної і місцевої влади з населенням;
- утворити постійно діючі механізми взаємодії органів державної і місцевої влади, неурядових організацій, приватного бізнесу та міжнародних партнерів з питань забезпечення національної стійкості;
- регулярне проведення міжвідомчих навчань та тренувань за участю населення з метою підвищення рівня обізнаності та готовності до реагування на широкий спектр загроз.

Система забезпечення національної стійкості повинна бути багаторівневою структурою, яка охоплює всі аспекти безпеки: військову, економічну, соціальну, інформаційну та гуманітарну. Для її ефективного функціонування потрібна постійна взаємодія між державними інституціями, приватним сектором та громадянським суспільством. Злагоджена та структурована система національної стійкості може забезпечити протидію гібридним війнам, як головній загрозі ХХІ століття, адаптацію до умов зовнішньої політики, довготривалу стабільність через баланс економічного зростання та впевненість суспільства в майбутньому.

Як висновок, слід зазначити, що динаміка сучасних загроз свідчить про недосконалість та крах системи безпеки, спричинений неефективністю міжнародних інститутів (зокрема ООН та ОБСЄ) у запобіганні агресії та забезпеченні колективної безпеки в умовах швидкої зміни загроз. Через прагнення окремих держав до перерозподілу сфер впливу виникла криза, яка відкрила простір для застосування принципів гібридної війни – конфлікту нового типу, який став показником слабкості системи національної безпеки, виявляючи її вразливості у кібернетичній, інформаційній та економічній сферах. У відповідь на це, фундаментальним імперативом сьогодення стає національна стійкість, яка розглядається як ключова «зброя» у протидії гібридним загрозам, оскільки лише стійкість всіх складових (військова, економічна, соціальна,

кібернетична) дозволяє державі та суспільству не просто чинити опір деструктивним впливам, а й швидко адаптуватися та відновлюватися, мінімізуючи шкоду від цілеспрямованих атак.

Список використаних джерел

1. Перспективи формування нової європейської системи безпеки та місце в ній України : аналіт. доп. / [Александров О., Веселовський А., Каракуц О., Кононенко К., Орлик В., Паламарчук М., Ярмоленко В.] ; за ред. О. Александрова, М. Паламарчука. Київ : НІСД, 2025. 45 с. URL: <https://doi.org/10.53679/NISSanalytrep.2025.11> URL:
2. Хударковський К.І., Сідченко С.О., Залкін С.В., Белімов В.В., Ревін О.В., Шигімага Н.В. Особливості гібридної війни російської федерації проти України. *Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил*. 2025. № 1(83). С. 98-105. URL: <https://doi.org/10.30748/zhups.2025.83.12>.
3. Пирожков, С. І., Божок, Є. В., Хамітов, Н. В. Національна стійкість (резильєнтність) країни: стратегія і тактика випередження гібридних загроз. *Вісник Національної академії наук України*. 2021. (8). С. 74-82. URL: <https://doi.org/10.15407/visn2021.08.074>
4. Резнікова О.О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища: монографія. Київ: НІСД. 2022.460 с.